

Den omfattande

Fritänkaren

Nr. 136 April 2005

Trettonde årgångens nummer 5

Innehåll :

Debatten om "Nutida kultur" fortsätter	2
Tillbaka till den riktiga musiken (<i>apropå Mendelssohn</i>)	4
Gränsfall (<i>Chatjaturian, Prokofiev och Sjostakovitj</i>)	5
Filmer (bl.a. "Hotell Ruanda")	6
Shakespearedebatten, del 70: <i>Marloweteorins huvuddrag</i>	8
Ahasverus minnen, del 48: <i>Slutet på Cagliostro</i>	11
Den absurda krigsresan, del 21 : <i>Avslutning</i>	14
Dröjsmålsresan, del 1 : <i>Hem till Verona</i>	15
Den besynnerliga bombresan, del 11 : <i>Tillbaka till Athen</i>	16
Regnflykten, del 8: <i>Krisen i Rekong Peo</i>	18
Länstolsresan, del 15: <i>Tashidingfiaskot - vändpunkten</i>	19
Kalender, april 2005	21

Fritänkaren är egentligen främst en essätidning vars kanske huvudsakliga syfte är att framlägga de ständigt vidare forskningsresultat som kommer fram genom redaktörens och hans kontakters ständigt fortsatta forskning inom främst musik, litteratur, film, psykologi, filosofi, politik och religion men kanske främst genom deras resor och erfarenheter genom främst möten med människor och initieringar i främmande förhållanden. *Fritänkaren* försöker alltså helt enkelt främst att vara ett didaktiskt och sakligt informationsblad med syftet att upplysa.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från utlandet:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 23.4.2005

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 153

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress: <http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

e-post-adress : lanciai@hem.utfors.se

WSN 1652-0122

"Nutida kultur"-debatten fortsätter

"Risken med detta försök till avrättning av den atonala musiken är att det måste stimulera kulturell fundamentalism - på gott och på ont. Kanske världen behöver en kulturrevolution, men beteckningen måste ge dåliga associationer. Jag tror inte att någon kan försvara atonal musik medan dock många skulle försvara abstrakt konst. Å andra sidan, kanske det är just vad världen behöver - en äntlig uppgörelse med allt fusk, allt oegentligt och allt fult inom kulturen, som atonal och rockmusik, funkisarkitektur, abstrakt och meningslös (skrot)konst, pornografi, våld och reklam på TV, obegriplig modernism i litteraturen med nonsensdikter och total dominans av massmedial hjärntvätt, och så vidare. Risken är, om denna kommersiella mass- och skvalkultur av nonsens och fusk får fortsätta hämningslöst, att en fundamentalistisk reaktion och kulturrevolution blir oundviklig.

hälsningar,

Laila Roth"

"Mycket intressant. Kanske du har rätt, Laila, i att vi behöver en kulturrevolution av motsatt slag mot den kinesiska, en revolution som gör av med fulhet och diktatur över hela världen.

Jag var inte i Sverige 1963 när du säger att nedgången inleddes, men var det inte egentligen en parentes? Många fortsatte som vanligt som om 1963 och Olof Palmes revolution aldrig ägt rum, vilket jag tror det var klokast att göra. Bara ignorera oegentligheterna och fortsätt som vanligt, ignorera den moderna och abstrakta konsten eftersom den är intetsägande, ignorera den moderna obegripliga litteraturen, ignorera pornografin och den amerikanska dominansen över media genom våld, vulgaritet och barbari, ignorera all musik som inte är musik, och det blir lättare att överleva. Det är inte att bortse från fakta och verklighet utan snarare att ignorera en sjukdom för att i stället koncentrera sig på vad som är hälsosamt och konstruktivt och som kan ge en framtid.

Jag hoppas debatten fortsätter."

*Johannes B. Westerberg,
(red. övers.)*

En annan tacksam läsare låter meddela, att ehuru han värdesätter 'kammarmusikernas' inlägga i högsta grad med alla dess ytterst värdefulla erfarenheter, håller han inte till fullo med alla 'kammarmusikernas' synpunkter, då han själv till exempel kände den modernistiska kompositören Sven-Eric Johansson, som faktiskt var anställd kyrkkantor i Hagens kapell i Västra Frölunda (Göteborg, Långedrag,) i 25 år och skötte denna tjänst oklanderligt, då han faktiskt var expert på alla tiders musik och *i synnerhet* på äldre tiders musik från före barocken. Vår läsare menar att så var fallet med i stort sett alla modernister som ingick i den fatala Måndagsgruppen: de var alla djupt bildade och ytterst mångkunniga expertmusiker och inte några ignoranta äventyrare. Frågan infinner sig: hur kunde de med sin gedigna musikaliska yrkeskunnighet hemfalla åt något sådant som atonalism? Det är den stora gåtan. Man vänder sig då till den förste i raden som gjorde detta, den genialiske Arnold Schönberg, som efter att ha presterat fantastiska tonala verk som "*Erklärte Nacht*" och "*Gurrelieder*" helt vände all ordentlig musik ryggen för att hemfalla åt meningslös och sanslös atonalism. Detta kan inte enbart skyllas på det faktum att Arnold Schönberg även hemföll åt extrem kedjerökning. Antagligen går denna gåta, detta hemfallande åt total urartning från hög klassisk nivå, aldrig att förklara.

"En kammarmusiker" svarar Laila Roth:

En kulturrevolution behövs i första hand vad gäller atonal musik, då denna påtvingas hela musikpubliken "med våld" enligt vad jag berättat och att dessa fasoner hela tiden eskalerar... Till detta kommer en slags masshypnotisk effekt som historien redan på 30-talet (gissa var) har bevisat farligheten med. I vår tid händer samma saker när flickor kastar upp trosor på scenen (bara vid vulgärmusik) och vuxna kloka människor av "gruppptrycket" står upp och applåderar med t.o.m. enstaka "ospecificerade skrik" efter ett s.k. uruppförande av ett en timme långt ATONALT verk som örat och hjärnan inte ens kan "läsa"...

Jo, senast det hände var nu i mars 2005 i en sändning från Malmö symfoniorkester på bästa "reklamtid" i SR P2 19.30 fredag. Vad alla musikjournalister skrev i tidningen dagen därpå slapp jag tack och lov att se. Likt rövslickande "politruker" underblåser de alltid just de fåtal masshypnotiserade personer som driver fram den efterföljande Zunamivågen i publiken.

Det är alltså inte själva konserten (jordbävningen) som är det farligaste, utan snarare den efterföljande flodvågen, som därefter drar fram i alla media, där både "skyldiga och oskyldiga" faller offer för propagandan. Det är denna flodvåg som i förlängningen även sveper med sig kulturtjänstemännen som sitter på alla skattepengar och beslutar vad som ska "köpas in"! Därmed är cirkeln sluten om ni förstår vad jag menar. Och det som möjliggjorde allt var publikens kollektiva beslut att helt enkelt sluta tänka och bara gilla läget...

Som ville de statligt utbildade musikvetarna säga: När ska också du ansluta dig till partiet (sekten)? Har jag inte berättat att inom kulturen finns sedan andra världskriget bara ett enda parti, det atonala? Är du inte en trogen medlem finns inte ett öre att hämta oavsett konstnärlig eller musikalisk talang? Att ej ansluta sig innebär att du måste svälta och att du räknas som kulturpolitiskt inkorrekt. Därför vågar inte ens bokförlagen trycka denna min "kulturrättegång" mot etablissemanget! Nej, inte ens förlaget "Ordfront", som annars skryter med att deras uppdrag är att trycka det som inte andra vågar trycka...

När civilisationen (på detta område) så småningom kapitulerar kommer alla samhällsvetare skynda sig och förfära sig och förundra sig över hur allting över huvud taget kunde hända. Man ska låtsas att ingen kunde förstå och ana vidden av det som pågick. I bok efter bok ska mången medlöpare skynda sig att urskulda sig själva med att de inte hade tillräcklig information i ämnet etc. I så fall, varför klev de på tåget och varför hade de så mycket att säga i ämnet tidigare? Tycker sig någon känna igen temat...

"En kammarmusiker" svarar Johannes B. Westerberg:

Fina och konstruktiva tankar lätta att praktisera i Himalaja typ... Här i västvärlden kvarstår dock problemet eftersom exponeringen i media och mot publik bara ökar för varje år som går, se ovan!

"En kammarmusiker" svarar till det tredje inlägget:

Efter Mahler och senromantiken krävdes antagligen nästan övermänskliga krafter och talanger för att skapa något nytt som kunde imponera på den tidens musikvetare. De som var kapabla till detta kanske helt enkelt var för få? Genom att då i experimentsyfte plocka bort den "tonala ribban" trodde några sig ha uppfunnit den "slutgiltiga lösningen på musikfrågan". Med detta schackdrag kunde nu vem som helst bli både konstnär och kompositör, helt i takt med den tidens kommunistiska och jämlika "teorier". Redan då hade tydligen många ett stort behov av att synas eller höras för en större publik än närmast sörjande! Det är inte nödvändigtvis fel att så vilja. Men

man måste tyvärr ha något att säga som är sant. Allt annat riskerar att kosta mänskligheten oerhörda plågor. Avslutar med att än en gång citera författaren Hjalmar Söderbergs visdomsord: "En människa vill bli älskad. I brist därpå vill hon bli beundrad. I brist därpå vill hon bli fruktad. I brist därpå, avskydd och föraktad."

Sveriges Radio har sedan dess hotat med att lägga ner den klassiska musiken i radion fullständigt för att i stället införa fler sport- och/eller ungdomskanaler. Vi har svarat att det skulle vara alldeles tillräckligt tillfredsställande om man bara lade ner all den atonala musiken, som ändå ingen lyssnar till eller ens kan lyssna till.

Tillbaka till den riktiga musiken

Brahms talade alltid med djupaste respekt om Mendelssohn som "den siste store mästaren", som om all musik efter Mendelssohn innebar ett steg ner från acceptabel standard, och det ligger onekligen någonting i detta, i synnerhet när man återupptar lyssnandet till Mendelssohn och varseblir den totala renheten, den suveräna klassicismen, den rika kontrapunktiken och framför allt friskheten i den totala sundhetens musik. Den förste som vågade försöka säga Mendelssohn var Wagner, som måste ha betraktat Mendelssohns överlägsna behärskande av vilken avancerad kontrapunktik som helst med avundens mindervärdeskomplex, vilket kunde göra Schumann fullkomligt rasande och helt förstörde relationen mellan Wagner/Liszt- och Schumann/Brahms-falangerna.

Dess värre kom Wagner att dominera det senare tyska 1800-talets musik så till den grad, att under 1900-talet Mendelssohn förträngdes helt och till och med hans statyer avlägsnades och skändades. Det var inte Wagners fel att nazismen gjorde honom till sin avgud och andliga ledare, vilket snarare tydliggjorde nazismens totala andliga fattigdom och brist på vidsyn. Man behöver bara lyssna på Mendelssohns tidiga 12 stråksymfonier, komponerade i nästan samma andetag som den sprudlande friska "En midsommarnattsdröm", för att här finna allt det som man saknar hos Wagner: renhet, klarhet, friskhet, ungdomlighet, naturlighet och skönhet, allt sådant som hos Wagner bara förekommer undantagsvis.

Att Wagner gavs ett sådant enormt företräde framför Mendelssohn som andlig kulturledare framstår som desto mera besynnerligt då Wagner var ytterst materialistisk och smått anarkistisk, medan Mendelssohn, fastän han var sonson till Moses Mendelssohn, en av den moderna judendomens främsta ledare, dock var en hängiven och nästan fanatisk protestant. Han komponerade inte bara "Reformationssymfonin" (med "Vår Gud är oss en väldig borg" som huvudmotiv i finalen) utan även mycket religiösa oratorier som "Paulus", "Elias" och "Christus" (det sista tyvärr ofullbordat) och framför allt den enastående körsymfonin "*Lobgesang*" (hans sista symfoni, fastän den går som nummer två,) som är en pendang till Beethovens körsymfoni men mycket mera religiös än vad Beethoven någonsin var. I jämförelse med Wagner var Beethoven lika helig som Bach, då Wagner i princip gjorde sällskap med Nietzsche i banandet av vägen för den Antikrists parentes som nazismen var.

Det är på sin plats att närmare redogöra för ordningen på Mendelssohns symfonier, då vi redan nämnt något av den förvirring som råder. Mendelssohn komponerade 17 symfonier, av vilka de första 12 är rena stråksymfonier, ren absolut musik i ordets bästa betydelse. "Symfoni nr 1" i C-moll kommer sedan (nr 13) åtföljd av "Reformationssymfonin" (felaktigt benämnd nummer fem). Hans nästa symfoni är "den italienska" (nr 15, nr 3 av de "stora" symfonierna,) som följs av "den skotska" (kallad nr 3, egentligen nr 16, den symfoni han arbetade längst med). Till slut kommer så den mycket undervärderade och nästan under mattan sopade fantastiska körsymfonin "*Lobgesang*", en fantastisk komposition inte minst formellt, då de

mångtaliga körsatserna mest flyter in i varandra utan uppehåll i en enda lång underbar manifestation av musikalisk salighet som aldrig tar slut men bara stegras hela tiden. Det hörs på Mendelssohns musik nästan alltid, att han måste ha varit något av den lyckligaste kompositör som någonsin levat. Det är sprudlande glädje i all hans musik, och egentligen är den enda skäligena invändning som någonsin riktats mot Mendelssohn den, att han med sin musik vann och erhöll allt här i livet, utom motgångens hälsosamma utmaning. Det var det enda han saknade.

Gränsfall

Under vårvintern har vi fått njuta av flera intressanta "veckans konserter" i TV om de svåra förhållanden som Sovjetkompositörerna hade att brottas med som förföljda av tidernas kanske värste diktator Stalin. Sjostakovitj, Prokofiev och Chatjaturian blev alla tre brännmärkta av Stalin och i princip utvisade från hans samhälle, då de konkurrerade med honom om folkets uppskattning. Stalin tålde inte att ha någon annan på Sovjetunionens scen utom sig själv och sin absoluta dominans, och ingen tilläts dela den. Om folket vågade uppskatta en diktare eller musiker kunde denne nästan ofelbart räkna med förvisning eller något värre.

Naturligtvis blev musiken lidande av detta. Sjostakovitj kunde komponera underbar musik när han ville, men på grund av omständigheterna är nästan all hans musik dödligt trist och beklämmande. Han hyllades i sin ungdom som "Sovjetunionens Mozart" och bars fram som den nya tidens ledande kompositör och ådrog sig därför en sådan total oförsonlighet från Stalins sida, att han aldrig mer kunde komponera något vackert eller glatt. Alla hans symfonier utan undantag är tyvärr därför dödligt trista tillställningar och låter dessutom för djävligt. För att hitta den sanne Sjostakovitj får man därför leta sig till undantagen i hans alstring, de små parenteserna som kom till i skymundan när han vågade le för sig själv utan att Stalin såg det och hackade ner på honom.

Musikaliskt bättre klarade sig då armeniern Aram Chatjaturian, som kanske räddades just genom att han bokstavligen förvisades från Ryssland. Han återvände till Armenien och fick där komponera på undantag och åstadkom underbara verk, främst baletterna "*Gayaneh*", "*Maskerad*" och hans mästerverk "*Spartacus*". Han komponerade "*Spartacus*" i avsikt och hopp om att detta verk skulle beveka Stalin och få den grymme diktatorn att ta honom till nåder igen, men Stalin behagade dö utan att ha fått höra "*Spartacus*". Chatjaturian förblir den mest vitale och temperamentsmässigt mest intressante Sovjetkompositören, då hans exotiska kolorit är synnerligen och nästan oöverträffbart rikhaltig. Hans musik kan låta både tvättäkta spansk och amerikansk men är dock armenisk.

Den mest klassiska är dock Sergej Prokofiev, som också är den mest melodiska och begåvade av alla dessa. Han komponerade en "klassisk symfoni", och fastän han är modern och djärv i sitt tonspråk förblir han alltid fundamentalt melodisk. Hans balett "*Romeo och Julia*" är kanske den enda balett vars melodik och skönhet tål en jämförelse med Tjajkovskijs. Dessutom är han dock en stor humorist (och tål därvidlag en jämförelse med Musorgskij) och som sådan den originellaste och mest spirituella som Ryssland frambringat. Även han råkade icke desto mindre illa ut under Stalin, om dock hans öde blev mer ironiskt än hans martyrkollegers. Han kom undan revolutionen och hade en lysande karriär utstakad framför sig i Paris och Amerika, när han valde att återvända hem till Ryssland 1936, just när Stalinterrorismen började på allvar. Likväl förblev han Ryssland troget till sin död, och hans slut blev det mest ironiska tänkbara: han avled samma dag som Stalin, den ryska musikens största förföljare någonsin.

Det finns även andra, men Prokofiev och Chatjaturian är de två som kommer att hålla, medan Sjostakovitj musikaliskt tyvärr saknade den genialitet och spiritualitet som krävdes för att andligen överleva sitt samhälles kvävande depressivitet.

Filmer

"Hotell Ruanda" är i många avseenden en idealisk film på så sätt att den i egenskap av spelfilm ändå lyckas med att göra samma intryck som en konsekvent dokumentär. Det är en sann historia som skildras om hotellvärderna Paul (för hotellet *"Milles Collines"* i Kigale) som får hela ansvaret för hotellverksamheten, när de riktiga ägarna sticker under inbördeskriget, och som under det gräsliga folkmordets skeende lyckas ge fristad åt och rädda mer än tusen utsatta tutsiflyktingar. Amerikanen Terry George har gjort en genom sin effektiva och fulländade realism högst imponerande film om ett omöjligt tema: folkmordet på en dryg miljon ruandesier förövat av hutuer mot tutsier och senare även av tutsier mot hutuer 1994 medan alla vita svek landet och folket. Det förekommer några vita med i filmen, som den alltid lika bufflige Nick Nolte i rollen som en FN-överste och Jean Reno som den högste ansvarige för hotellet i Bryssel samt några vita sköterskor från Röda Korset, men de är bara biroller. Huvudrollerna är bara negrer mitt i smeten i centrum för det makabra massakrerandet, som ständigt bara förvärras. Ändå går filmen aldrig till någon chockerande eller effektsökande överdrift utan håller sig konsekvent på en berömligt dokumentär nivå med hårt disciplinerad stramhet trots ett högt tempo, som samtidigt ger allt behörigt utrymme åt rent mänskliga faktorer. Filmens kanske mest gripande scen är när Paul en morgon som alla andra skall knyta sin slips och misslyckas därmed och bryter samman i ett ögonblick då nervpressen gått så långt att det inte längre är möjligt att hålla något sken uppe. Absolut en av årets bästa filmer.

Tankarna går då till andra inbördeskrigsfilmer där scenen varit en krigshärjad eller politiskt kliven skådeplats. Under våren har Cinemateket visat en serie Carol Reed-filmer med den bästa av dem alla som start: *"Odd Man Out"* med James Mason som jagad motståndskämpe i Belfast från 1947 där de brittiska poliserna företer ofrånkomliga likheter med Gestapo. Det är en film bräddad med pathos som hela tiden stegras intill nästan outhärdliga höjder. Boken är smått omarbetad, en av kämparna lyckas döda fem poliser innan han åker fast, medan filmen mera tar fasta på det rent mänskliga och konstnärliga med överväldigande resultat. Den sårade flyktingen vacklar genom hela filmen i ett gränsland mellan liv och död, där livstråden hela tiden blir tunnare och tunnare i en förtvivlad kapplöpning med tiden som slutar vid tolvslaget på natten. Filmen fick avgörande betydelse för Roman Polanski, som upplevde Carol Reeds skildring av Belfast som om det lika bra hade kunnat vara Warszawa.

"Den tredje mannen" handlar om Wien under rysk, brittisk, fransk och amerikansk ockupation där Orson Welles spelar en amerikansk äventyrare som gör mycket cyniska och opportunistiska affärer på svarta börsen och bara kan klara sig i den ryska sektorn. Hela Wien ligger i ruiner, och det expressiva fotot (av Robert Krasker) av det österrikiska mänskliga vrakstillståndet efter kriget både fysiskt och psykiskt är väl filmens mest bestående förtjänst väl illustrerad av den oförglömliga och mycket knapphändig musiken.

"The Man Between" handlar om Berlin 1955 och har åter en bländande James Mason att uppvisa som östberlinare som smugglar folk till väst. Här haltar emellertid manuset, man saknar en Graham Greenes eller ett irländskt pathos' gedigenhet. Miljöskildringen av Berlin är dock synnerligen intressant och värd all uppmärksamhet och beröm.

"Flykten från Sobibor" var ett annat lyckat försök till verklighetsskildring om detta unika koncentrationsläger i östra Polen där judarna slutligen fick nog av förintelsen och

faktiskt planerade och genomförde en lyckad revolt, varvid 350 judar klarade sig levande ut i skogen och överlevde. Daniel Auteuil och Rutger Hauer spelade huvudrollerna, där Hauer gjorde den ryska soldat Sasja som blev upprorets ledare. Många av dessa interner lever ännu idag. Himmler avvecklade lägret fullständigt efter den stora missräkningen. Filmen var inspelad i England och Tjeckoslovakien.

"De fyra ryttarna" är en tveksam klassiker från 1962 av Vincente Minelli med Glenn Ford och Ingrid Thulin i huvudrollerna i krigets Paris, där Glenn Ford utnyttjar sin tyske kusin i SS till att förmedla information till motståndsrörelsen och London med den påföljd att båda slutligen blir bombade. Filmen är pretentiös och tre timmar lång och tämligen tråkig för det mesta, då Glenn Ford är en dålig fortsättning på Rudolf Valentino. Rex Ingram gjorde den första versionen 1924 som blev Valentinos genombrott. Blasco Ibanez roman om en familj i motsatta läger handlade då om första världskriget, och den versionen var säkert bättre fast den bara var en stumfilm. Jag har ännu aldrig upplevt att en nyfilmatisering skulle ha överträffat originalet. Titeln anspelar på apokalypsens fyra ryttare, som kommer krig, hungersnöd, pest och död åstad. Vincente Minelli var bättre på showfilmer, och denna filmens musik av Andre Previn är för bedrövlig, medan endast SS-tysken Heinrich spelad av Carl Boehm (från *"Peeping Tom"*) ger krydda och liv åt filmen. Denne skicklige tyske skådespelare gjorde sig berömd genom de tre *"Sissi"*-filmerna (om den österrikiska kejsarinnan Elisabeth, som omkom i ett attentat, spelad av Romy Schneider,) och medverkade även i Cineramafilmen om bröderna Grimm 1962 som Jacob Grimm (mot Laurence Harvey, som spelade brodern Wilhelm,) och gifte sig sedermera med en etiopiska och engagerade sig djupt i etiopiska mänskliga rättigheter.

Betydligt bättre som pretentiös familjekrönika var då ungraren Istvan Szabos underbara *"Sunshine"* om den judiska familjen Sonnenschein i Budapest som under Habsburgimperiets slutskede gör sig en förmögenhet på ett likörrecept. Filmen berättar sedan om de tre följande generationerna fram till idag, från sonen, som gör karriär som advokat under Habsburgregimen och får träffa kejsaren och för karriärens skull ändrar sitt namn till ett ungerskt, till dennes son som blir fåktaress och vinner en guldmedalj åt Ungerns fåktarlag vid Berlinolympiaden 1936 men som ändå, trots ungerskt namn och rang av nationalhjärte och allt, faller offer för förintelsen i en av de mest fasaväckande avrättningsscener som någonsin levandegjorts på film; till dennes son, som tjänar kommunisterna och gradvis inser även denna regims förljugenhet och slutligen, medan hans farmor ännu är i livet, som varit med från filmens början, filmens mest förtjusande skådespelarinsats, byter tillbaka sitt namn till det judiska, övertygad om att alla familjens tragedier haft sitt ursprung i att man från början avstod från sin egen identitet. Det är en bedårande familjekrönika, och Ralph Fiennes i alla de tre generationernas huvudroller gör som alltid en minnesvärd och intressant insats.

En annan ytterst dualistisk film är spanjoren Alejandro Amenábars fantastiska *"The Others"* med Nicole Kidman i huvudrollen som krigsänka på Jersey med två små barn i ett stort ödsligt hus där hon inte kan släppa in något dagsljus då barnen sägs lida av en sjukdom som gör dem allergiska mot ljus. Hon vet inte om hennes man är stupad eller inte, men filmens höjdpunkt är när han plötsligt kommer tillbaka. Filmen är en av de mest fantastiska som gjorts under de senaste tjugo åren framför allt genom barnens utomordentligt gripande rollprestationer. Allt är fullständigt äkta och *"organiskt"*, som Polanski hade sagt, fastän det konsekvent handlar om en fullständigt fel uppfattad verklighet beroende på en tragedi som ingen kan fatta och ännu mindre acceptera. Filmen är helt inspelad i Spanien och är Nicole Kidmans bästa. Vi utsåg den till 2003 års bästa film.

Mera verklig och nästan lika gripande var Giuseppe Tornatores drama *"Malena"* från Sicilien om en annan krigsänka (spelad av Monica Bellucci) som inte vet om hennes man lever eller är död och som råkar illa ut då det tas för givet att han är död. Här får dock tragedin ett lyckligt slut trots allt, om dock den tragiska höjdpunkten (där Malena

lynchas av bypöbelkåringarna för att ha haft ihop det med tyskar under ockupationen, ignorerande att hon inte haft något val,) hör till Tornatores mest traumatiska episoder. Filmen övertygar och är troligen självupplevd.

En liknande historia var den fransk-kanadensiska och mycket originella "*Änkan från Saint Pierre*". Daniel Auteuil spelar kommandanten för en förläggning på den franska ön utanför Kanada, och hans hustru är Juliette Binoche, som han låter ta sig i stort sett vilka friheter hon vill. Han får ansvaret över en dödsdömd brottsling, som spelas av ingen mindre än Emir Kusturica. Meningen är att han skall avrätta honom, vilket han drar sig för, då han finner fallets förmildrande omständigheter väl övertydliga. Han låter sin hustru göra sitt bästa av kontakten med den dödsdömde, och slutligen blir han själv giljotinerad för att inte ha utfört den avrättning han skulle. Det är en vacker kostymfilm i underbar havsmiljö med en sällsamt väl anpassad bakgrundsmusik alltigenom, som förför och ger filmen dess mycket säregna och bestående charm.

En liknande historia var "*Harrison's Flowers*" med Andie MacDowell i en av sina bästa roller som potentiell änka, som förlorar sin man (amerikansk journalist) i Bosnienkriget, vägrar tro att han är död och ger sig ut i kriget för att söka efter honom. Sökandet blir långt och katastrofalt, men till slut får hon rätt: han lever, om dock som zombie. Trots det lyckliga slutet blir det därmed dock ganska melankoliskt. Man tror och vet genom hela filmen att hon ska hitta honom till slut, och hon går genom eld och svavel och alla ett inbördeskrigs värsta faser för att bevisa att hon har rätt i sin intuition, och så hittar hon ett levande vrak. Ändå kunde det ha varit värre.

En helt annan sorts film av det mera bisarra slaget var komedin "*Delikatessen*", Jean-Pierre Jeunets första film, en surrealistisk humoresk om en slaktare som i brist på kött har satt det i system att alltid då och då vid behov slakta den senaste hyresgästen i huset, så att de andra skall få mat. Det ingår ett antal hysteriskt roliga scener, och man får förtrollande inblickar i de olika hyresgästernas groteska privatliv, där en hemmafru hela tiden försöker begå självmord, en annan har en omfattande snigelodling i hela lägenheten, hela huset lider av vattenläckor som alla gör sitt bästa av, och så vidare. Några små pojkar spelar en viktig roll med sina ständiga practical jokes, medan i centrum står den utsatte nye hyresgästens krampaktiga romans med en närsynt cellospelerska. Miljön är postfuturistisk science fiction, och allting tilldrar sig i detta lastbara hus samt i dess kloaker, där det pågår underjordiska sammansvärjningar för att omstörta regimen i huset – det kunde inte bli en mera konspiratoriskt laddad intrig, och Jean-Pierre Jeunets fantasi tar ut svängarna ordentligt – finalens översvämning är minst sagt översvallande överväldigande i sin omfattning.

Slutligen en Shakespearefilm: Det var länge sen senast. "*Köpmannen i Venedig*" regisserad av Michael Radford och inpelad i Italien och Luxemburg har alla förtjänster och saknar alla nackdelar. Al Pacino som juden överträffar till och med Dustin Hoffmans berömda tolkning i London för 16 år sen, både Jeremy Irons som Antonio och Joseph Fiennes som Bassiano är pålitliga som vanligt, och Lynn Collins gör en underbar Portia. Mera rättvisa än så här kan man knappast göra en Shakespearepjäs på film.

Shakespearedebatten, del 70 : Marloweteorins huvuddrag.

Teorin om att Christopher Marlowe skulle ha skrivit Shakespeares verk uppstod inte förrän 1895 och då från amerikanskt håll. Baconteorin hade då hunnit florerat och utveckla sig under 80 år medan Oxford- och Derbyteorierna skulle komma senare.

Marloweteorin avfärdades genast kategoriskt som en självklar omöjlighet av Stratfordlägret på den grund att Marlowe var död och begravd 1593. Emellertid fann man 1925 den skriftliga utredningen av mordet på Marlowe som sedan dess debatterats i det oändliga främst genom att den snarare fördunklar än klarar upp vad som egentligen hände. 1955 slog Calvin Hoffman fast i en epokgörande bok att denna

mordutredning helt enkelt måste vara en konstruktion enbart ämnad att lägga ut en tillräckligt tjock rökridå för att inga frågor mer om Marlowe skulle ställas, då samtliga detaljer i denna mordutredning framstår som orimliga, främst det att Marlowe skulle ha dött av att ha fått en kniv ovanför ögat. Det dödliga sår som exakt definieras i dödsrapporten menar experter att ingen kunde dö av.

Redan innan Marloweteorin tog form hade många uppmärksammat den övertydliga samstämmigheten mellan Marlowes och Shakespeares språkbruk och stil. Idag är alla Baconianer, Oxfordianer, Derbyiter och Marlovianer överens om att Marlowe och Shakespeare måste ha skrivits av samma person medan endast Stratfordlägret hävdar att olikheterna är större än likheterna. Olikheterna kan lätt förklaras genom det faktum att Shakespeareverken kommer senare och därför är mognare.

Många menar dock att det främsta argumentet för att Marlowe och Shakespeare är samma person ligger just i olikheterna. Medan Marlowe är konsekvent djärvt experimenterande och för varje ny pjäs prövar helt nya grepp är Shakespeare fullmogen och välanpassad och tycks ha funnit sin perfekta form från början. Denna fullmogna, perfekta, högt utvecklade och mycket polyfona form föreligger dock färdigutvecklad redan i den sista pjäsen under Marlowes namn, "*Edvard II*". I Marlowes verk kan man alltså finna hela utvecklingsprocessen till denna form medan man hos Shakespeare inte finner ett spår av det utvecklingsarbete som måste ha föregått hans fullmognad. Ingen människa föds färdigutbildad, och detta är kanske det främsta argumentet mot att William Shakspeare från Stratford skulle ha skrivit Shakespeare.

Skulle då William Shakspeare från Stratford ha kunnat skriva Marlowe? Denna möjlighet är utesluten, då man vet alltför mycket om Marlowe som binder honom till hans verk medan man ingenting vet om Shakspeare som binder honom till sina. Marlowe framstår tidigt som en dynamiskt kontroversiell och högt begåvad person, som får stipendium till Cambridge fastän han är skomakarson, riktas in på en teologisk bana som han bryter med för att i stället anlitas som agent av Sir Francis Walsinghams säkerhetstjänst och hamnar nästan direkt i Englands högsta fritänkarkretsar med Sir Philip Sidney, Sir Walter Raleigh och Sir Francis Bacon som centrum. Han samarbetar med Thomas Kyd, de slår ungefär samtidigt igenom som Englands ledande dramatiker med "*Den spanska tragedin*" av Kyd och "*Tamburlaine*" av Marlowe, som etablerar det engelska dramat på blankvers med en praktfull språkdräkt som aldrig överträffats. Båda dramerna är extremt blodiga och grymma, men medan Marlowe fortsätter med nya pjäser kommer Kyd aldrig vidare. Häri kan man spåra en naturlig grogrund för avundsjuka hos Kyd mot Marlowe, som kunde förklara Kyds senare avståndstagande och förräderi mot Marlowe.

Marlowe kommer lätt i bråk och konflikt med andra, ty Kyd är inte hans enda vederdeloman. Han involveras vid ett tillfälle i en duell med William Bradley. Ingen vet vem som började striden eller hur den började, men Bradleys verkliga fiende var Marlowes diktarkollega Thomas Watson, som ingriper i striden för att skilja de stridande åt (enligt egen utsago senare), varpå Bradley koncentrerar sig på Watson, sin verkliga fiende, men blir dödad av denne. Både Watson och Marlowe ställs inför rätta för detta, men båda frikänns på den grund att de tvingats till självförsvar. Bradley synes ha varit en problematisk person, då han känt sig hotad till livet av ett antal personer, och man får genast associationer till Tybalt i "*Romeo och Julia*", där en liknande trippelduell utkämpas.

Men det allvarligaste påhopp som Marlowe utsätts för är hans spionkollega Richard Baines angivelse av honom inför regeringens råd för ateism, homosexualitet och falskmynteri. Richard Baines samarbetade med Marlowe i spionerandet på engelska katoliker i Rheims och förelag en plan för Marlowe att expediera ett helt nunneklosters alla nunnor med att förgifta deras vatten. Denna intrig använde Marlowe sedan i

”Juden på Malta”, vilket Baines mycket väl kan ha blivit förbannad på honom för. Det kunde vara en del av en förklaring till Baines förräderi.

Samtidigt åker Thomas Kyd fast för innehav av ateistiska pamfletter, som han menar att är Marlowes. Kyd torteras och skyller ifrån sig på Marlowe. Senare urskuldar han sig också skriftligt med att skylla allt han åkt fast för på Marlowe.

En annan kollega och studiekamrat till Marlowe är John Penry, en frispråkig presbyter som vågar kritisera kyrkan. Han anklagas för att vara skyldig till de mot kyrkan starkt kritiska pamfletterna under pseudonymen Martin Marprelate, som vållat bitter kontrovers inom kyrkan och vars upphovsman man aldrig lyckats spåra, men deras stil och tendens pekar mot Marlowe. John Penry döms till döden för sitt fritänkeri i maj 1593.

Samtidigt blir Marlowe anhållen till följd av Kyds anklagelser och Baines angivelse. Marlowe anmodas hålla sig tillgänglig för förhör dagligen, och han kan vänta sig en kallelse till den fruktade *'Star Chamber'* (den engelska inkquisitionen) när som helst. Det enda möjliga straffet för ateism är vid denna tid avrättning.

John Penry blir avrättad genom hängning, och dagen efter inträffar det förbryllande krogbråket i Deptford mellan Marlowe och tre tjänare till hans beskyddare Sir Thomas Walsingham, kusin till den framlidne mäktige Sir Francis Walsingham. Dessa fyra män har en privat konferens hos en viss änka Eleanor Bull (med försänkningar i hovet) som slutar med ett bråk om en futtig räkning, varvid Marlowe blir dödad. Drottningens egen likbesiktningsman infinner sig och utreder saken och åstadkommer den mystiska rapport, som sedan skall vara försvunnen fram till 1925, enligt vilken Marlowe skall ha dött av ett knivhugg strax ovanför ena ögat. Liket försvinner i en namnlös grav i närheten, och ingen får någonsin veta exakt var.

Här finns alltså alla tänkbara motiv för Marlowe att försvinna ”under jorden” på ett sätt så att helst inga frågor ska ställas. Aktningsvärt är, att en viss klick triumferar skadeglatt över hans död, och det är de bigotta puritanerna, som senare skall stänga alla teatrar i England och införa en bigott diktatur under Cromwell.

Både Kyd och Baines dog följande år, båda i armod och sjukdom och vanära. Thomas Watson dog redan 1592 och Robert Greene, en annan viktig förgrundsfigur till den engelska dramatiken, samma år. Omedelbart efter Marlowes förmodade död utkommer för första gången William Shakespeares namn i tryck under ett poem ”Venus och Adonis”, som dock legat färdigt för tryckning sedan april. Ett annat poem, ”Hero och Leander” av Marlowe, lämnas ofullbordat vid denna tid. Studier av dessa båda poem har väckt det uttalandet av Richard Norman 1947, som aldrig ens snuddade vid Marloweteorin, att ”poemen är skrivna som om båda författarna kunde den andras poem utantill”. De är alltså tvillingverk och ytterligare ett stöd för teorin att Marlowe skrev Shakespeare.

Detta är huvuddragen i Marloweteorin: att Marlowe tvingades till att med sina inflytelserika vänners hjälp dra till med en extrem intrig för att kunna försvinna ”under jorden” då han annars ofelbart avrättats av den engelska inkquisitionen för ateism, den tidens värsta tänkbara brott.

Huvudinvändningen mot Marloweteorin är att i och med hans officiella slut han försvinner fullständigt spårlöst, som om han verkligen var död. De skrifter som publiceras under hans namn ”postumt” försummar aldrig att poängtera att han är död. Invändningen tillbakavisas av Marlovianer med den förklaringen att han inte hade något val än att förbli officiellt död, då den minsta antydning om att han kommit undan måste innebära största livsfara för alla vänner som hjälpt honom, till vilken krets hörde Sir Walter Raleigh, Sir Francis Bacon, bröderna Ferdinando och William Stanley (5-e och 6-e earlen av Derby), Sir Thomas Walsingham, Sir Henry Wriothesley (earlen av Southampton) och många andra. De flesta av dessa råkade illa ut ändå med egentligen bara Sir Thomas Walsingham och Sir William Stanley som undantag – båda var ytterst försiktiga och diskreta personer.

Det har spekulerats vilt i vart Marlowe skulle ha tagit vägen efter att ha "smitit". Det har hållits för troligt att han under ett agentnamns förklädning smusslats undan till Frankrike, Italien och Spanien medan det är lika troligt att han kunnat ha en säker tillflykt hos bröderna Derby i Lancashire – Sir Ferdinando var producenten av hans pjäser, och efter dennes död 1594 (troligen genom förgiftning av missnöjda katoliker som inte kunde förlåta honom att han inte velat vara deras kandidat till tronen såsom kusin till drottningen) var troligen Sir William Stanley huvudproducenten bakom alla Shakespearepjäserna, då Shakespeares teaterkompani '*the Lord Chamberlain's Men*' huvudsakligen var en fortsättning på Sir Ferdinandos teatersällskap. I sitt sista brev till Thomas Kyd (som finns bevarat) uttrycker Marlowe sin avsikt att bege sig norrut till Skottland.

Det enda livstecknet av Marlowe efter maj 1593 är en märklig vittnesbörd av hans förläggare Thomas Thorpe, som i ett brev till en av Marlowes vänner tvetydigt uttrycker att Marlowe förekommit bland boklådorna vid St. Paul's, som om han återkommit.

Kort sagt, denna historia i sitt otroligt välspunna intrikata intrignät är så bra, att det vore synd om det i alla fall inte skulle vara han. Hittills har dock ingenting kunnat jäva den.

Både Oxford-, Derby- och Bacon-teorierna bygger på att samma författare skrivit Marlowe och Shakespeare.

Till nästa nummer har vi bett John Bede göra sitt bästa för Sir Francis Bacon.

Ahasverus minnen, del 48 : Slutet på Cagliostro.

Om det var något som Napoleon och alla de främsta männen inom revolutionen, som Voltaire, Mirabeau, Danton och Lafayette, hatade, så var det den katolska kyrkan, denna svarta hierarkiska institution, denna krasshetens, cynismens och omänsklighetens högberg, denna torra skräckbyråkrati, denna på kristendomen parasiterande makt, detta universella trälhus och dårhus, detta tempel åt okunnigheten, dumheten och fanatismen, detta vidskepliga spindelnät av lögnar, varigenom makten i form av det gamla romerska imperiet och platonismen ensamt har överlevt. En fruktansvärd protest mot det romerska imperiet och mot den världsliga makten än Kristi liv och verk har aldrig åstadkommit, och ingenting har så skändligen utnyttjats för befästandet av imperialism och världslig makt som Kristi liv och verk. I Kristi namn utrotade kyrkan den antika civilisationen, prissgav grekernas nation och folk åt de blodiga muhammedanerna, åstadkom historiens blodigaste inbördeskrig mellan katoliker, protestanter och kalvinister, och instiftade inkquisitionen, den omänskligaste institution världen har skådat för systematisk utrotning av judar och andra oliktankande. Om Kristus hade vetat vartill hans namn skulle komma att begagnas skulle han ha gjort allt för att legenden om hans uppståndelse aldrig hade kommit till.

Kyrkans offer är tallösa, och de flesta är namnlösa. Kyrkan skryter med tallösa för evigt kanoniserade helgon av vilka de flesta var gemena skurkar som Gregorius av Tours och Kyrillos av Alexandria eller vanliga maktlösa intrigörer, en stor del var bagatellfall och lögnar som har dramatiserats av kyrklig propaganda, som till exempel den heliga Ursulas 11,000 jungfrur, och av vilka endast en liten procent var verkliga martyrer, ofta förföljda av sina egna, som Origenes och Johannes Chrysostomos; medan alla som har dött som offer för kyrkans egen hand, på stegel och hjul, på bålet som kättare eller i inkquisitionens fångelser, har varit verkliga martyrer för sanningen och mänsklighetens sak, som Giordano Bruno, Jan Hus, Savonarola, Jeanne d'Arc, John Wycliffe, Galileo Galilei, och alltför många andra, i synnerhet judar och så kallade häxor.

Ett av kyrkans sista offer innan revolutionen genom Napoleon kom och grep dem i kragen var min gamle vän Cagliostro, den sicilianske profeten Giuseppe Balsamo. När han hade fördrivits av Marie Antoinette och konungen drog han hem till Italien, där snart kyrkans inkquisition lyckades snärja honom i sina nät. Han drogs inför rätta och anklagades för frimureri. Han blev naturligtvis dömd och inspärrad på livstid i ett avlägset fängelse. I hela sitt liv hade han iscensatt bedrägerier, men intet av dessa intresserade kyrkan. Kyrkan dömd honom enbart för hans antikyckliga verksamhet såsom frimurare, det vill säga såsom fritänkare, det vill säga för att han var oliktankande. Samma öde hade drabbat tiotusentals bättre och heligare män än honom. Då var det den katolska kyrkan som förföljde oliktankande, idag är det den heliga etablerade socialismen. Alltid är det någon som bråkar. Alltid är det någon som vill påtvinga världen sin världsordning och etablera den genom så många och så stora mänskliga offer som möjligt. Den franska revolutionen omstörtade ett tyranni för att ersätta det med ett annat. Makten är alltid tyrannisk, men någon måste alltid ha makten. Även den ryska revolutionen ersatte ett gammalt förtryck med ett nytt. Därför är det fåfängt att omstörta samhällsordningar. Var Napoleon med sitt tjugoåriga världskrig mindre en förtryckare än den stackars matglade Ludvig XVI?

Jag ville träffa Cagliostro innan hans saga var all. Jag fick naturligtvis inte träffa honom i fängelset, ingen släpptes in till honom då han betecknades såsom farlig, (lika farlig som Jeremias i brunnen,) men jag lyckades lura mig till en konversation med honom genom gallret. Det var 1795, året då Napoleon satte punkt för revolutionen, och jag visste att min vän Balsamo de Cagliostro var svårt sjuk.

"Hallå, Giuseppe," ropade jag, "hör du mig?"

"Är det någon jag känner?"

"Det är jag, den vandrande juden från Paris, bara 1800 år gammal, kommer du ihåg?"

"Min vän! Är du levande, eller kommer du till mig som vålnad?"

"Naturligtvis lever jag, ser du väl, lika väl som du."

"Hur har du hittat hit?"

"Jag ville inte förlora kontakten med dig. Jag har spårat dig hit."

"Jag sitter här levande begravd."

"Jag vet, men jag kan inte släppa ut dig. Men jag ville ändå träffa dig."

"Hur har du klarat dig genom den nya tidens revolutioner?"

"Jag klarar mig alltid, men du, den nya tidens förste profet, tycks ha blivit den gamla tidens sista offer."

"Ack, så är det."

"Vad tror du om den franska revolutionen?"

"Sanna mina ord, den är en storm som bara har begynt. Den skall sopa rent i hela världen: alla allsmäktiga konungahus skall försvinna. Den amerikanska och engelska demokratin skall segra inte bara i Frankrike utan även i Tyskland och Österrike och Italien och Spanien."

"Men den franska revolutionen har nu som följd en militärdiktatur."

"Då blir det krig som aldrig tar slut förrän både Frankrike och hela Europa har brunnit upp och förtärt sig."

"Är det gott och väl, menar du?"

"Javisst. Det enda alternativet till tyranni är anarki. Låt anarkin segra. Jag älskade skräckväldet i Frankrike och frossade i dess historia. Ju fler huvuden om dagen, desto bättre. Jag stod helt på Robespierres, Saint-Justs, Fouquier-Tinville och Fouchés sida, för att inte tala om Carrier och Marat. Jag kände dem alla. De var alla mina lärjungar. Jag visste att de alla skulle gå under, för det gör alltid mina lärjungar."

"Men själv klarar du dig?"

"Även Casanova har flytt ur varje sitt fängelse."

"Det är bra att du inte ger upp. Kände du doktor Guillotin också?"

"Javisst. Det var jag som gav honom den genialiska idén till giljotinen. Han kände till behovet av en perfekt och smärtfri avrättningsmaskin, och jag gav honom ett förslag, som han arbetade vidare på. Ingen förberedde såsom jag den franska revolutionen. Inte ens Voltaire och Rousseau var lika skyldiga till den som jag, ty de gav den dess positiva idéer medan jag ensam förespråkade den vilda lössläppta anarkin. Medge att det franska folket aldrig har varit friare än under skräckväldets högkonjunktur."

"Aldrig heller har det varit elakare, vulgärare och grymmare."

"Ja, men sådan är naturen. Jag gjorde det franska folket naturligt igen efter hundra år av onatur, förställning och bedrägeri. Medge att alla lögner i Frankrike har fallit."

"Men också alla ideal, alla traditioner och all vördnad för det heliga."

"Så du anser att jag har haft fel?"

"Ja."

"I så fall har hela världen och hela vår tid haft fel."

"Ja."

"I så fall har Goethe också fel."

"Goethe? Vem är Goethe?"

"Han som skrev boken om den unge Werthers lidanden. Han och jag är samma andes barn. Vi är andliga och kulturella tvillingar. Han är bara mera vetenskapligt inriktad medan jag är mera religiöst inriktad. Vi var båda överens om att Frankrike måste falla, och jag åtog mig att sköta om det. Men med hans krassare och mera materialistiska och realpolitiska inställning i livet tror jag han ska se till att Tyskland skor sig på Frankrikes bekostnad. Vi var båda överens om att Frankrikes monarki måste krossas, men jag tror att han ville det för att hans tyska kultur därigenom skulle bli mäktigare. Alla fransmän anklagar Pitt för att ha orsakat Frankrikes bankrutt, men viljan därtill är tysk."

"Du får mig att häpna."

"Jag säger som det är. Fråga Johann Wolfgang von Goethe, den tyska kulturens ledare. Han skall berätta för dig om den tyska kulturens storhetstid i framtiden när Frankrike är begravet och dött."

"Du avslöjar för mig inside information om historiens innersta, dunklaste och ruttnaste krafter."

"Den ruttnaste är den starkaste och vinner makten. Den franska revolutionära idealismen är inte fullt så rutten som den tyska vetenskapen."

"Så Frankrike skall gå under?"

"Frankrike har inte en chans."

"Inte ens med vänner?"

"Inte ens med Sverige och Ryssland och Amerika som vänner."

"Jag är rädd att du har rätt."

"Hallå där!" röt en röst i närheten. En vaktpost hade upptäckt mig.

"Farväl, Cagliostro! Förhoppningsvis får jag se dig igen i ett annat och bättre liv!"

"Vi möts i evigheten!" sade den store Cagliostro, och det var det sista jag hörde av honom. Skottlossning avbröt honom, de sköt på mig, och jag måste hastigt klättra ner från hans fängelseglugg, vart jag så mödosamt hade lyckats klättra upp utan att upptäckas. Men nu var jag upptäckt och måste snabbt retirera. Den sista biten hoppade jag. Jag vill inte säga hur långt jag föll, men fästningens soldater brydde sig inte ens om att leta efter mig.

Några månader senare var Cagliostro död på grund av misshandel, undernäring och vanvård. Han kvävdes i sitt fängelse och kunde först som död åter njuta av friheten.

Var han då den ärkecharlatan och bedragare som historien har dömt honom till att vara? Allt praktiskt som han företog sig misslyckades han med, men han var obestriddligen en andans man, en 1700-talets Savonarola, en profet som förebådade hela den franska revolutionen, vilket till och med Thomas Carlyle erkänner, och framför allt en lysande personlighet. Han var en av dessa andliga monarker vars enda fel var att de

inte var av den börd som de hade förtjänat. Som kejsare hade han varit en ny Salomo, en Saladin, en Siciliens Fredrik II, den mest upplysta despot, en Perikles. Men han var av enkel siciliansk judisk härkomst och måste slå sig fram med de enklaste medel och kunde aldrig skaffa sig respekt annat än som profet. Vi vet inte om han var en bedragare med flit eller om han verkligen trodde på sin egen magi, lika litet som vi vet om Homeros verkligen skrev Iliaden och Odysséen, om Shakespeare verkligen skrev alla sina skådespel, om Jesus verkligen utförde alla de förkunnade gärningarna, sade vad som tillskrivits honom och om han uppstod från de döda. Vi vet ingenting. Vi vet bara att Cagliostro, liksom Homeros, Jesus och Shakespeare, fanns, att han liksom de var pretentiös, och att han liksom de fick rätt i allt vad han sade.

(forts. i nästa nummer.)

Den absurda krigsresan, del 21: Avslutning.

Vi hade vår sedvanliga högtidliga familjesammankomst på "dalla Valentina", samma ställe som förra året ute på landet, och det var hur festligt och gemytligt som helst och som vanligt resans höjdpunkt, men alla drack för mycket. När vi kom hem klockan 9 på kvällen stupade alla genast i säng. Och två moln hängde mörka över sällskapet.

Det ena var kriget. Som den enda person jag mött under hela resan hade Achille tagit parti för amerikanerna och hyllat deras gärning i Irak. För honom var det omöjligt att kritisera dem, och antiamerikanismen över hela världen såg han som ett skrämmande och ofattbart fenomen. Han tillstod innerligt att ingen i hela världen egentligen ville ha krig och särskilt inte Italien men menade ändå att kriget varit nödvändigt och att amerikanerna handlat rätt. Han hade haft sina erfarenheter från andra världskriget, då han varit ung man och sett hur amerikanerna faktiskt kom som befriare och hjälpte italienarna mot fascismen och tyskarna. Alla vi andra var eniga om att Amerika begått ett katastrofalt diplomatiskt misstag genom att köra över FN. För oss modernare människor var krig något omodernt som inte behövdes i världen mera, ett oacceptabelt barbari och ett symptom på dumma, farliga och inskränkta politikernas brutalitet. Det gick en vits i Italien:

Berlusconi, Blair och Bush satt i samma plan. Planet störtar. Vem klarar sig? Svar: hela världen. Den historien kunde man inte berätta för Achille.

Det andra molnet var en helt annan sak. Cristina hade bestämt sig för att flytta hemifrån. Efter att ha bott hemma i hela sitt liv (49 år) ville hon nu lämna sina föräldrar Achille (83) och Ida (80 år) åt deras öde. Naturligtvis kunde man förstå henne, och alla var vi överens om att det var helt och hållet hennes egen sak att genomföra detta som ingen annan hade rätt att blanda sig i. Achille hade tagit sin egna serena suveräna ställning: "jag ger råd bara om jag tillfrågas". Ida däremot kunde inte på något sätt förlika sig med tanken. Dessutom var det ekonomiskt ett vanskligt steg att ta: den nya lägenheten (på 80 kvadratmeter) skulle kosta 130,000 Euro (1,170,000 skr). Hemma hade hon allt: ett paradiskt läge och idealiska omgivningar och en mycket god ekonomi. Allt detta ville hon riskera för sin frihet i ett läge när hennes föräldrar ändå redan närmade sig slutet på sin levnad. Visst var det egoistiskt av henne, men hon var i sin fulla rätt att göra det. Hennes främsta motivation var att få komma bort från sin mamma, det kunde man förstå, men det kunde inte Ida förstå som inte kunde förlika sig med situationen och bara hade nätter av sömnlöshet. Att Achille genom förändringen skulle lämnas att leva ensam med Ida bar han med stoiskt jämnmod. Jag sade ingenting om saken, och det var tyvärr det bästa och det enda jag kunde göra.

Återresan förlöpte lugnt, och det enda aktningvärda var flaskorna som rullade omkring på varenda tåg. Från Verona till München var det en väldig 1 1/2-liters flaska vitt vin (utsöpet) som rullade omkring och gästade nästan varenda stol i hela sittvagnen, och i Köpenhamnståget var det tomma ölflaskor. Det var något av en påminnelse om att jag faktiskt bara hade haft en enda nykter dag på hela resan. Det hade varit resans kanske viktigaste dag i Konstantinopel, där vinet var för dyrt.

Strålände väder bemötte en i Danmark men utan ett spår av våren. Enligt Meteon skulle det vara 19 grader varmt, men träden var ännu helt nakna, vilket var förbryllande den 23 april med den temperaturen och vädret.

Resans sista besök var hos Mikael med familj i Lund. I mångt och mycket var hans slutsatser om kriget som en lämplig summering av alla diskussionerna under hela resan. Kriget hade genomförts framgångsrikt på drygt tre veckor, ingen skulle sakna Saddam och allra minst någon vanlig irakier, men genom att kriget hade genomförts på fel sätt (genom överkörandet av FN) måste man vara kluven hur rätt amerikanerna än hade gjort. Han kunde inte beteckna kriget som en succé förrän Irak fått en ny egen och demokratisk regering som fungerade, och ingen visste något om hur och när detta skulle kunna ske. Till betänkligheterna kom också USA:s, Englands och eventuella andra länders oljeintressen i Irak. I Afghanistan växte fundamentalismen igen efter att USA lyckats få igenom en överenskommelse om en oljeledning genom Afghanistan från de centralasiatiska före detta sovjetrepublikerna till havet. Så länge talibanerna lät USA bygga denna oljeledning skulle USA inte bråka mer med talibanerna. Den saken stod helt klar för talibanerna och fundamentalisterna, som gnuggade sina händer och förföljde alla damer igen som vågade visa sig utan slöja.

Den grekiska attityden i krigsfrågan hade varit den enda riktiga och sunda för mitt personliga vidkommande: total avsky för både islam, Saddam Hussein och Bush.

- Våren 2003

Dröjsmålsresan, del 1 : Hem till Verona.

Resan föregicks av idel onda förebud. Planerna var att jag skulle vara borta hela mars månad från den första till den sista, men vintern belägrade Europa och frös fast det i ett järngrepp, så att mars blev den kallaste på 50 år. Detta förde med sig en vådlig influensa i släptåg som alla drabbades av. Folk i gemen gick omkring och kvarkade och rosslade om de syntes alls och inte låg djupt begravda i täcken inomhus. Även jag fick mig en släng samtidigt som min dator totalhavererade. Moderkortet var kvaddat och kunde inte återställas. Det var bara att skaffa ny och rädda vad som räddas kunde av den gamla hårddisken. Detta krampaktiga försök till återskapande av havererade filer pågår fortfarande. Det största problemet är, att fastän alla filer kunnat räddas så går det inte att komma åt dem. Där ingår 4000 förlorade e-postbrev och en hel livstids adressregister.

När jag kontaktade Verona fick jag dessutom höra att Ida, min fars kusin, centralgestalten bland mina släktingar där, åkt in på sjukhus för hjärtsvikt. Hon kom inte ut igen förrän hon fått en pacemaker. Naturligtvis var det omöjligt att resa till Verona mitt bland alla dessa haverier.

Veckorna gick, och vintern släppte inte. Kom det inte mera snö så frös allting till is långt under noll. Även Bulgarien var helt insnöat, så att ingenting fungerade där. Om jag skulle komma förbjöds jag komma i sandaler. I Konstantinopel låg mitt vandrarhem i grus och ruiner för ombyggnad. Athen fick jag ingen kontakt med. Ej heller svarade en enda av mina många italienska vänner på mina mails. Franco hade lämnat fru och barn i höstas och sedan aldrig mera hörts av. Hela världen verkade komplett ur sina gängor.

Men så kom äntligen värmen till Italien, och jag fick klarsignal. Avresan skedde på skärtorsdag den 24 mars tre veckor försenad i den kompletta tjockans tecken – man såg inte tio meter framför sig fastän vädergubbarna lovat vackert väder. Det var bara att sätta sig på tåget och åka och hoppas på bättre tider.

Den första chocken mötte ombord på Danmarksfärjan. Inter Rail gällde inte längre mellan Helsingborg och Helsingör sedan Stena övertagit färjan från SJ. Stena hade försummat att ta i beaktande att denna färja, den kortaste och tätaste havsfärjeförbindelsen i Europa, användes av Interrailare som den billigaste länken från Sverige till kontinenten. Jag fick gå tillbaka, köpa biljett och invänta nästa färja.

Varje år inträffar det nya försämringar i Inter Rail. I år var det heller inte möjligt längre att köpa två zoner för en månad – köpte man två zoner var man begränsad till 22 dagar. Fastän jag bara begagnar två zoner tvingades jag alltså köpa en global biljett för hela Europa bara för att kunna ha en hel månads tidsmarginal. Inter Rail-systemet har försämrats så mycket sedan 1993 att det knappast kan försämrats ytterligare. Ändå fortsätter de att hitta på nya försämringar

varje år. Visst är det dåligt. Jag beslöt att inte ha en nykter dag på hela resan bara för att slippa vara förbannad hela tiden. Få se om jag kan hålla denna heliga föresats.

Dimman över Öresund var kompakt, och färjan färdades i ultra rapid för säkerhets skull och stod nästan stilla. Man såg ingenting. Vi var nästan rädda för att köra vilse. Plötsligt var man dock framme i Helsingör, och färjan törnade våldsamt mot kajen. Tydligt hade skepparen fått syn på den för sent.

Den erforderliga flaskan inhandlades och visade sig omedelbart behövas inför de magstarka prövningar som väntade i Köpenhamn. Den gamla anrika trivsamma stationsrestaurangen hade skrotats och ersatts av ett exklusivt ölställe med vräkiga kötträtter som ingen kunde ha råd med. Total skandal. Man var hemlös i Köpenhamns Hovedbanegade och fann sig hänvisad till bara vidriga *fast food*-barer där allt var dyrt och smått och smaklöst. Till slut föll jag för en pastarätt i miniatyr för 50 kronor som försvann på ett ögonblick. Köpenhamn var rena katastrofen. Jag är inte emot förändringar, bara emot försämringar.

Det var skärtorsdag och en stökig resedag för hela Europa. Även den enda sittvagnen på tåget till München var fullbokad. Min kupé skulle till en början vara tom men sedan fyllas på i Odense och Flensburg. Det var bara att sträcka ut sig och njuta av friheten så länge det gick.

Men det fanns några rökarkupéer med bara en reservation. I ett lämpligt ögonblick strax före Odense flyttade jag till en sådan och fick inte sällskap förrän halv elva, vilket visade sig vara en dam. Etappen till München lovade således bli bekväm och angenäm. Dessutom försvann hon genast till restaurangvagnen.

Och vem dyker inte då upp i hennes frånvaro om inte en stökig äppeltysk, som flyttar in i vår kupé, "här finns ju gott om plats," ja, det fanns det innan han kom, och intog hela kupén med alla sina koffertar. Med två personer i kupén kunde alla sträcka ut sig och ha det bekvämt. Med tre kunde ingen det, beroende på att de tyska nattågssittvagnarna är de obekvämate i Europa. Han förstörde således natten för oss. Som om detta inte var nog fick han även med sig en kompis. När min dam kom tillbaka satte hon sig förskräckt längst in i hörnet närmast gången fastän hennes plats var vid fönstret.

Buffeln bredde ut sig så mycket han kunde, och tack vare honom blev natten dominerad av nackspärr, bakvärk (av de hårda sitsarna), sendrag, muskelryckningar och annat sådant. Så inträffade ett underverk. Buffeln försvann vid Fulda. Genast kunde man sträcka ut sig i godan ro och äntligen sova hela vägen till München.

Där regnade det och var iskallt på långfredagsmorgonen. Tågen var fulla men höll tiden. På tåget över Alperna hade jag turen att till kupékamrater få ett positivt gäng som behärskade tyska och italienska lika bra. De hade problem med de senaste nya förordningarna i det italienska biljettsystemet, som lovade ingenting gott. Enligt detta nya system kunde man få dyra straffavgifter för vad som helst.

Värmen i Italien gjorde sig kännbar så fort man kom över Brennerpasset. Det var 19 grader i Verona, och det var bara att omedelbart ta av sig strumporna. Man var hemma igen.

Allt visade sig lyckligtvis vara normalt hemma hos familjen. Ida hade fått en pacemaker, och Achilles bror (81) hade legat i koma men var åtminstone hemma nu, men för övrigt var allt normalt. Påskfesten skulle äga rum som vanligt med familjedeltagarna dock reducerade till 10 (mot normalt 14). Giordano hade just kommit hem från Amerika, Federica hade fått sitt första barn, Cristinas egen lägenhet höll på att komma i ordning, (som den varit de senaste två åren,) och påven var hemma igen efter diverse sjukhusvistelser. Livet knallade på i vanlig ordning oberoende av sjukdomar och dödsfall, som bara var hinder på vägen.

(forts. i nästa nummer.)

Den besynnerliga bombresan, del 11 : Tillbaka till Athen.

Ringo bodde i Feriköy långt bortom Taksim i ett obskyrt hörn av staden med mest bara trånga gator och enkel befolkning, där han troligen var den enda utlänningen i hela stadsdelen. Men han kände alla sina grannar och grönsakshandlare och umgicks med dem som en av dem. Så hade han alltid levat: han kunde bli vän med vem som helst och umgås med honom på hans egen nivå. Så hade han levt i Andalusien, på Ceylon, i Afghanistan och i Turkiet, och han skulle aldrig mer kunna bli en vanlig kylig europé med anlag för kräsenhet och bortskämdhet.

Det regnade fortfarande när jag skildes från honom i gryningen måndag morgon för att göra den långa tågresa till Athen. Konstantinopel kunde inte bli mera melankoliskt. Bussen vindlade sig fram genom de drypande gatorna, (buss 70 F,) och småningom kom man ner i mer välkända kvarter förbi den grekiska katedralen till Taksim, ner till Dolma Bagtje och längs stranden till Galatabron, där det gällde att gå till tågstationen. Tåget väntade snällt, och så fort det satt i gång började vädret klarna. Som medpassagerare hade jag en marockan, som skulle till Thessaloniki.

Det förekom ganska många unga europeiska tågfluffare på den enda vagnen till Grekland. Konduktören var en buffel som bara kunde ett språk: han röt. Han var mycket tjänstvillig och ville gärna göra vad han kunde för sina exotiska passagerare från hela Europa, men hans ständiga rytande var ganska stökigt. Vem vill bli serverad kaffe om betjäneren kommer med sina "kaffe eller te? Mjök eller socker?" med bara formidabla rytanden? Det var en domptör och inte en konduktör, som kunde tilltala lejon på det sättet med en piska i handen men inte kaffetörstiga strapatserade passagerare. Det var bara piskan som fattades hos honom.

Min stackars marockan råkade illa ut då han inte hade visum. "Problem!" röt konduktören, som hämtade biljettklipparen och passkontrollanten, som alla noggrant inspekterade varenda sida i hans pass och skrek: "Problem! Problem!" till honom medan han blev mindre och mindre. Han skickades tillbaka till Istanbul.

Det vanliga underverket infann sig när man överskred gränsen. Bron över gränsfloden var halvvägs dekorerad med röda turkiska flaggor, men mitt på bron blev de blåvita kors. Genast släppte tungsinnet och svärmodet från Turkiet, man var fri från islam, man hade kommit ut ur Mordor, luften var genast mycket friskare, man blev genast lika glad som man tidigare varit sorgtyngd, solen bröt fram, och man var fri och hemma i Grekland igen. Vilken lättnad!

Den gamle sure gnidaren i baren på Pythions station var ersatt av en yngre kraft, som var mycket beredvillig med betjäningen och vänlig i sitt sätt. Liksom förra året tog jag första bästa tåg till Alexandropolis för att där njuta av en middag före den långa väntan på midnattståget direkt till Athen.

Jag fann samma restaurang som jag suttit på förra året, och de kände igen mig där. Vädret var friskt men inte kallt, i Pythion hade solen rentav gassat, och det skulle säkert vara varmt i Athen. Jag intog min första riktiga middag sedan jag lämnat Sofia och förgyllde den med en liten Retsina och njöt av att få vara hemma igen i en mycket lättare och rakare mentalitet än det muslimska förtryckets. Dessutom var det nu sommartid, så kvällarna skulle nu vara långa och ljusa ett halvår framöver och till en början ständigt allt längre och ljusare. Kunde livet bli bättre?

Jag återfann även samma midnattskafé i Alexandropolis som jag tagit min tillflykt till förra året efter att ha blivit utkörd från restaurang Najaden och fann detta kafé vara ännu trevligare i år än förra året.

Klockan ett kom tåget, och jag hade turen att åtminstone till en början få en egen kupé. Senare under natten invaderades den av en ung turkisk familj med spädbarn, men jag såg till att jag fick behålla min soffa hela natten, varför sömnen faktiskt lyckades.

Tåget var ganska fullt, så det stod mycket folk i korridorerna. Min turkiska familj hade mani på att inte utsätta sitt spädbarn för drag, så de höll fönstret och dörren kliniskt tillslutna, med den påföljd att luften i kupén blev kvävande dålig. Först när det trängde andra passagerare in i kupén efter Lamia som också konstaterade den extremt kvava kupélufte blandad med starka turksvettodörer och därför krävde öppen dörr kunde familjen gå med på att släppa in andningsbar luft.

Klockan tre nåddes Athen efter 31 timmars resa. "Annabel" var fortfarande stängt, varför jag tog in på "San Remo" för 6 Euro natten med dusch och badrum men utan lakan. Där bodde mest tunisier och marockaner, portieren var från Sri Lanka, men det fick duga. Sämre kunde man ha det.

Men vädret var sämre. Det var inte varmt alls i Athen längre om dock snön försvunnit från Parnassos oh andra berg, så våren hade kommit av sig. I Bulgarien hade den varit frånvarande, och i Turkiet hade den knappt börjat.

Jag fick dela rum med tre palestinier av vilka en talade flytande italienska. De hade ständigt fest på rummet och var mycket tillmötesgående mot mig. De var flyktingar och levde utan pass och förde en sorts ambulerande tillvaro från land till land. De var inte lyckliga i Grekland, där de inte fick någon socialhjälp, vilket de fick både i Bulgarien och Italien. De hade bott på åtskilliga hem i Athen av vilka de kallade "San Remo" det renaste, då man fick ligga i

riktiga sängar i stället för på golvet och då man inte hittade kanyler i hörnen. Det fanns ställen där man fick bo för 2,50 Euro natten, där illegala flyktingar trängdes som slavar i hundratal på golvet som packade sillar....

(I nästa nummer: *Doktor Sandys beska mediciner*)

Regnflykten, del 8 : Krisen i Rekong Peo.

Natten blev svår på grund av de svidande ben- och fotsåren, som inte tålde tyngden av något täcke, men på morgonen gick vi upp till Kalpa. Tyvärr var vädret inte det bästa. Det regnade, och av det monumentala panoramalandskapet såg man bara moln. Kalpa var pittoreskt och sevärt, men så märkvärdigt var det inte. Det märkvärdigaste med Kalpa, menade guideboken, var, att hit brukade Shiva dra sig tillbaka varje vinter uteslutande för att röka hasch. Vidare betecknade *Lonely Planets* guidebok utsikten från Kalpa mot Kinnaur-Kailash ensamt vara värt mödan för att alls resa till Kinnaur. Av denna utsikt såg vi på grund av regnet ingenting. En lokal expert berättade, att det skulle bli bättre väder klockan två på eftermiddagen. Hur han visste det så säkert kunde han naturligtvis inte redogöra för.

Enligt guideboken skulle det också ha funnits en stor berömd Buddhastaty där uppe någonstans, men ingen som vi frågade om saken visste någonting om någon Buddhastaty. Den fanns tydligen inte i Kalpa. När vi återvände ner i regnet och kom för långt ner, (avståndet mellan Rekong Peo och Kalpa är kortare än man tror, högst en timme upp och en halvtimme ner via genvägarna,) kunde vi se den stora Buddhastatyn uppe i backen. Den stod halvvägs mellan Rekong Peo och Kalpa.

Vi besökte stället senare, men det var inte lätt, ty vägarna dit var ingalunda självklara. Man fick krångla sig fram genom omöjliga stigar och raviner, och enda sättet att nå dit var ovanifrån, ty från stadens håll var alla vägar dit stängda och låsta. Det vackra templet hade en underbar pittoresk och välskött trädgård omkring sig, vilket var den huvudsakliga sevärdheten där. Ställets fullständiga namn var "*The Kinnaur Kalachakra Celestial Palace*" eller "Det himmelska palatset för Kinnaurs kalachakra".

Men vägarna dit blev inte dagens svåraste prövning. Klockan 4 begav jag mig punktligt till min reseagent för att avhämta mitt allernådigaste tillstånd att resa till Spiti. Kontoret var tomt. En annan ung dam där ringde upp agenten, som bad hälsa till mig att jag skulle vänta i fem minuter. Jag fick vänta i 1 1/2 timme. När han slutligen kom var det med dåliga nyheter. Byråkratin hade satt stopp för mitt tillstånd. Anledningen var en brydsam historia.

En galen cyklist hade företagit sig att på vinst och förlust cykla hela vägen från Kinnaur till Spiti utan tillstånd. Det blev på förlust, ty vid den tredje och sista checkposten åkte han fast för polisen. Det var mycket genant för polisen, då denne vanvettige cyklist klarat sig genom två checkposter och inte åkt fast förrän vid den sista. Polisen måste skicka en rapport till Delhi, som svarade prompt: "Ingen ensam turist får resa från Rekong Peo till Tabo. Alla turister som vill resa dit måste vara tillsammans i minst grupper om fyra personer." Detta hade hänt för två dagar sedan, och Delhis bestämda order var alltså rykande färska.

Min reseagent var mycket olycklig över detta. Han hade fått två underteckningar till mitt resetillstånd medan endast den tredje myndighetspersonen hade vägrat. För dem som reste den andra vägen från Spiti till Kinnaur behövdes det bara en myndighets underskrift i Kaza. Varje dag under säsongen hade det kommit mer än fyra tillståndsansökningar, varför alla släppts igenom. Min dag var den första dag då bara en ansökan inkommit och då från mig. En dag hade det kommit hela 42 ansökningar på en enda dag. Just min dag råkade vara en olycksdag, en ensam ansökan två dagar efter att en ensam galen cyklist åkt fast i Sumdo, som om magistraten tog för givet att jag måste vara en annan galen sådan.

Ännu var inte allt förlorat. Det kunde plötsligt infinna sig nya ansökningar och turister. Min reseagent var så tillmötesgående, att han lovade mig, att om jag bara skaffade en resenär till, så skulle han fixa tillståndet gratis för den personen. Om mitt tillstånd inte gick igenom skulle jag få pengarna tillbaka.

Denna situation var ett utomordentligt sabotage mot hela min resa. Jag kunde tvingas återvända till Simla och ta vägen över Manali till Spiti, vilket skulle kosta mig åtskilliga dagar och pengar. Det var oacceptabelt.

Även mina trogna resekamrater Ricardo och Fabian blev mycket upprörda och kunde inte acceptera det. Detta var en kris.

Ätminstone kom berget fram på kvällen, så att man äntligen fick se det. Fullmånen var bara några dagar avlägsen, och experterna lovade att det troligen skulle bli bättre väder efter våra kallduschar i Chitkul och Rekong Peo. Det var bara att hoppas på bättre tur i fortsättningen.

Under natten vaknade jag naturligtvis och grubblade över Spiti-problemet. Så skrev jag följande brev till Kommissionären på engelska:

”Jag har varit i Himalaya 14 gånger tidigare, detta är min 15:e Himalayaresa under 12 år, och jag har aldrig tidigare haft något problem med den indiska byråkratin. Jag är inte en galen cyklist, jag kommer bara att sitta i bussen och åka vart bussen för mig, och jag har två resekamrater, som utan svårighet fick sina tillstånd i Simla, fastän de var ensamma. Om jag vägras detta tillstånd måste jag resa tillbaka och via Manali ta mig till Spiti för att nå Tabo, vilket skulle kosta mig en enorm massa extra tid, pengar och besvär, vilket vore dålig reklam för Himachal och den indiska turismen, och vilket skulle sabotera hela min resa och semesterplan, då jag bara har fem veckor i Indien. Jag ber Er därför att vara förnuftig och inte sabotera resan för en fridsam och ordentlig kulturarbetare från Sverige.”

(forts. i nästa nummer)

Länstolsresan, del 15: Tashidingfiaskot – vändpunkten

Lama Yonda lånade mig en ficklampa så att jag i nattmörkret kunde klara mig tillbaka de 4 kilometrarna till Pelling. När jag mötte Mateusz hade han i mörkret nästan stapplat ner till Geyshing men räddat sig med att lifta. Vi festade i restaurangen på kvällen då Mateusz som god polack bjöd på sprit och rom. Vi var tre flamländare, en tysk, Mateusz och jag – ingen med engelska som modersmål, vilket var ovanligt för Pelling. Det hade varit en lång dag med 9 timmar i jeep utan mat, så rommen fyllde sitt tomrum jämte Pellings berömda stekta potatis och en stor portion *Wanton Soup* jämte en stor kanna te, som genast tog slut – teet tar alltid slut i Indien hur mycket man än dricker.

Morgonen erbjöd resans största sensation hittills. Man tittade ut och väntade sig att få se de vanliga blytungade dimmolnen, och mycket riktigt, det såg helt enfärgat blygrått ut, men skenet bedrog. Det var bergssluttningarna som låg i skugga, och högre upp tornade det majestätiska Kanjenjunga i hela sin mest överväldigande morgonprakt. Hittills har Kanjenjunga aldrig svikit mig. Denna gång fick jag vänta ovanligt länge, men desto praktfullare framträdde hon nu i Pelling klockan sex på morgonen torsdag den 13 november.

Jag gick upp till klostret Sangha Choeling högre upp väster om Pelling och träffade på vägen en vilsen vandrare som också njöt av Kanjenjungas framträdande. ”Kan man ha en ännu bättre utsikt?” frågade han mig, och jag förklarade att klostret var bäst. Då följde han med.

Även han hade suttit belägrad av dimmorna i Darjeeling och rest till Pelling i ett sista hopp om att få se Kanjenjunga. Även han hade varit i Uttaranchal och njutit för fullt och i Darjeeling bara bemötts av kallduschar. Han var mycket glad åt att jag visade honom vägen till klostret. Han missade sin jeep tillbaka till Darjeeling, men det var det värt. Han hette Sergej och var från Moskva.

Morgonens andra stora överraskning var att min värd dök upp. Han kände genast igen mig och förklarade problemet med varmvattnet. De hade tidigare haft obegränsad tillgång till varmvatten, men så hade myndigheterna riggat upp nya elmätare. Då blev det för dyrt, och kranarna stängdes. Man kunde dock fortfarande få en varmvattendusch, men det kostade då 25 rupier extra.

Jag övervägde att fara till Tashiding, men det var inte helt inbjudande på grund av den omständliga resan. Man måste kanske fara hela vägen ner till Legship för att komma upp till Tashiding. Min värd sade emellertid att det gick en direktjeep från Geyshing klockan 11. Jag beslöt att satsa på den.

I god tid begav jag mig ner i jeep klockan halv 10, och mycket riktigt: det skulle gå en jeep från Geyshing klockan 11. När jag köpte biljetten sade emellertid försäljaren att den jeepen redan var fullbokad och att min skulle avgå först klockan 12. Det skulle innebära en ovärderlig timmes förlust och försvåra återfärden. Jag köpte biljetten ändå, tog en kopp te och tänkte över

saken. När klockan blev 11 återvände jag till jeeparerna och fann att den jeep som skulle avgå klockan 11 fortfarande stod tom och väntade på fler passagerare. Jag insisterade naturligtvis på att få åka med dem. Det gick inte, fastän det fanns platser lediga. I stället fick jag nu veta att min jeep skulle avgå klockan 13. Därmed var det kört. Om jag kom iväg till Tashiding först klockan 13 skulle jag inte hinna tillbaka till kvällen. Det fick anstå till en annan gång. Jag återlöste biljetten, det var det inga problem med, och återanträdde vandringen uppåt till Pelling på 9 kilometer.

Denna praktiska erfarenhet visar att det knappast går att från Pelling ta sig till Tashiding och tillbaka på samma dag. Man måste övernatta där. Det finns en vandringsled dit från Pelling, men hur skulle man hitta den när ingen visste?

I stället råkade jag ut för en annan sak. 4 kilometer från Pelling ligger det ruiner av Sikkims gamla huvudstad Rabdentse. Arkeologerna har gjort dess område till en mycket vacker park, som man måste passera igenom (1 km) innan man kommer fram till ruinerna, men man får glada tillrop med jämna mellanrum genom uppmuntrande plakat, som säger: "Dagen är din! Bara 500 meter kvar!" och "Ge inte upp! Du är strax framme!" och mera sådant.

Och visst är ruinstaden värd ett besök. Ovanför tronar klostren Pemayangtse och Sangha Choeling, och åt öster breder hela landskapet ut sig i ett fantastiskt panorama med Tashidingklostret i blickfånget på nästa bergstopp högst 15 km ifrån fågelvägen. Men mellan ruinstaden och Tashiding öppnar sig ett bråddjup som kräver omständliga omöjliga dagslånga omvägar. Hur nära detta kloster än var var det för mig för denna gång ouppnåeligt.

Denna ruinstad var alltså Sikkims huvudstad för 400 år sedan innan konungaväldet flyttade till Yuksom, varifrån de fick dra sig tillbaka inför aggressioner och invasioner från Nepal. Ruinstaden var smått labyrintisk och påminde till karaktären om Mykene men var alltså 2600 år yngre.

Pelling låg alltså i det geografiska centrum för det gamla Sikkims konungadöme med landets främsta kloster i närheten som Pemayangtse, det äldsta, och Tashiding, det heligaste. Och här verkade Lama Yonda med sin skola för föräldralösa, konungadömetts sista militära trojänare, som genom orättvisa fängelsevistelser övergått till att bli munk och lärare men som fortfarande utgjorde en symbol för det gamla kungliga och eviga Sikkim, en man som inte gav upp vad som än hände utan som gjorde det bästa av saken, uppskattad av alla sikkimeser för sin starka ryggrad och sin orygglighet när det gällde att verka för det rätta: en buddhist i ordets bästa bemärkelse. Jag fick tyvärr inte träffa honom igen denna gång, då han denna dag hade ärende till Yuksom, men jag besökte hans skola på dagen och fann stämningen där mycket god. Jag besökte även Pemayangtse senare på dagen och tog hans idealiska bostad längst ut mot öster med utsikt mot Yuksom och Tashiding i närmare beaktande och fann, att man knappast kunde ha en ljuvligare bostad och miljö att leva i.

Så plötsligt rämnade himmelen och en gyllene möjlighet öppnade sig. En engelsman på hotellet skulle också till Tashiding, vi hade talat om möjligheten på morgonen, han hade funnit läget hopplöst och varken sett någon möjlighet för sig att besöka något av klostren eller Rabdentse's ruiner, men när jag kom upp från Geyshing och besökte ruinerna hade jag funnit honom just där, och han kom direkt från Pemayangtse. Och nu när jag mötte honom igen erbjöd han mig att följa med till Tashiding – han och hans eskortliknande munk hade hyrt en jeep för bara 650. Det var onekligen frestande.

Men klockan var redan 2, och jag hade själv mitt ärende kvar till Pemayangtse. Min värd kom emellan och förklarade, att det rätta sättet att besöka Tashiding var att göra den korrekta pilgrimsvägen till Khacheoparisjön först, sedan Yuksom med dess kloster och sedan Tashiding. Om man bara besökte Tashiding och struntade i den korrekta pilgrimsleden skulle besöket bara bli ytligt och flyktigt.

Detta avgjorde saken för mitt vidkommande. Jag beslöt att uppskjuta Tashiding till nästa gång. Engelsmannen fick fara iväg ensam med sin munk, och jag fick tid över för mitt sista besök i Pemayangtse, där jag kunde stilla njuta av solen hela eftermiddagen.

Detta var resans vändpunkt. Längre skulle jag inte komma. I stället gällde det nu att planera återresan genom Nepal över Kathmandu och Pokhara. Detta var resans 22-a dag, och jag hade 12 dagar kvar. Allt hade gått bra hittills, och marginalerna var fortfarande goda. Enligt dessa skulle jag till och med hinna besöka Dharamsala och Johannes än en gång före återresan från Delhi.

(forts. i nästa nummer)